

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: ІСНУЮЧІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

FINANCIAL SUPPORT FOR THE EDUCATIONAL SECTOR OF UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS OF THEIR SOLUTION

Тетяна БОГОЛІБ,
доктор економічних наук,
заслужений працівник освіти України,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ
імені Григорія Сковороди»

Tetyana BOHOLIB,
Doctor of Economics,
Honored worker of education of Ukraine,
SHEE "Pereiaslav-Khmelnitskiy SPU
named after Grygoriy Skovoroda"

У сучасних умовах фінансування освітньої галузі в Україні з кожним роком стає проблематичнішим, держава прагне економити на головному – освіті. Подібні сценарії не є характерними для цивілізованого світу. Країни усвідомлюють роль і значення освіти для національних економік, українська ж держава навпаки прагне обмежити фінансування освітньої галузі, пояснюючи це кризовими явищами, військовими діями. Проте висновок однозначний – прослідковується прагнення перетворити країну в сировинний придаток інших країн, не реформувати, а дереформувати національну економіку, розвинути неконкурентну економіку. Тому, виходячи із сучасних реалій, актуальною є проблема фінансового забезпечення освітньої галузі, забезпечення її розвитку, а не виживання.

Дж.Б'юкенен, Ш.Бланкарт, Р.Масгрейв, Дж. Е.Стігліц досліджували теоретичні основи фінансових систем і фінансового забезпечення суспільних послуг. Беручи до уваги важливість забезпечення суспільства послугами освітньої галузі для побудови економіки знань та забезпечення соціальної справедливості в країні, цій проблемі приділяється значна увага в наукових публікаціях. Серед українських учених, які досліджують фінансування освітньої галузі, варто назвати Ю.Ганущак, В.Дем'янишина, М.Дмитришин, Т.Завгородню, Е.Лібанову, І.Луїну, В.Малишко, Ю.Наконечну, О.Шашкевича та інших.

Варто зазначити, що в наукових публікаціях цих учених здебільшого висвітлено окремі аспекти фінансування освітньої галузі в контексті дослідження проблем соціальної політики України. У цілому комплексному дослідженню проблем фінансування освітньої галузі на сучасному етапі в умовах економічної кризи, військового конфлікту на Сході та загрози технічного дефолту приділено недостатньо уваги.

Стратегічним ресурсом XXI ст. стають знання і уміння людини користуватися цими знаннями. Найбільш значимим соціальним аспектом глобалізації стало розширення можливостей для розкриття людських потенцій. Майбутнє країни визначається не природними ресурсами (сировинними), а інтелектуальним потенціалом, рівнем розвитку освіти й науки, високих технологій. За цими параметрами вимірюється конкурентоспроможність економіки, місце країни в сучасному світі. Міністри освіти «великої вісімки»

(G8) на саміті в Санкт-Петербурзі у 2006 році заявили: «XXI століття характеризується стрімкими соціально-економічними змінами, які в значній мірі обумовлені досягненнями у сфері освіти, науки, технологій. У сучасному світі знання, нагромаджені у сфері наук, включаючи суспільні і гуманітарні науки, і їх ефективне застосування є важливим інструментом для реалізації людського потенціалу, соціальної гармонізації суспільства і соціально-економічного розвитку, а також підвищення конкурентоспроможності й покращення якості життя» [14].

Розвиток освіти потребує фінансового забезпечення, інвестицій держави в своє майбутнє.

Мета дослідження – проаналізувати стан фінансового забезпечення освітньої галузі, виявити існуючі проблеми та визначити напрями вдосконалення фінансового забезпечення освітньої галузі.

За роки незалежності в Україні склалася певна система освітньої галузі, визначилася структура, сформувалася нормативно-правова база. Відбувається процес оновлення змісту і форм освіти, розробляються нові стратегічні освітні плани та концепції. Закономірно, що все це потребує фінансових ресурсів, а їх хронічно не вистачає. Відповідно до Закону України «Про освіту» [1], освітня галузь має фінансуватися на рівні 10% ВВП, але з часів прийняття закону ці обсяги не були реальними (табл. 1).

У табл. 2 представлено структуру видатків Зведеного бюджету на освітню галузь у 2005-2015 роках.

Таблиця 1. Динаміка фінансування освітньої галузі в Україні у 2005-2015 роках

Роки	Зведений бюджет, млн. грн.	Державний бюджет		Місцеві бюджети			
		обсяги видатків, млн. грн.	частка у видатках зведеного бюджету, %	обсяги видатків, млн. грн.	частка у видатках зведеного бюджету, %	Частка у ВВП	Відсоток у ВВП
2005	26801,8	9932,8	37,1	16869,0	62,9	26,2	7,1
2006	28743,4	10438,6	36,3	18304,8	63,7	29,7	7,2
2007	44333,6	15149,7	34,2	29183,9	65,8	24,7	7,4
2008	60959,4	21554,3	35,4	39405,1	64,6	24,1	6,7
2009	66773,6	23925,7	35,8	42847,9	64,2	21,3	6,8
2010	79826,0	28807,5	36,1	51018,5	63,9	21,2	7,6
2011	86253,6	27232,7	31,6	59020,9	68,4	22,1	7,4
2012	101560,9	30243,2	29,8	71317,7	70,2	19,8	7,2
2013	105538,7	30943,1	29,3	74595,6	70,7	19,5	7,1
2014	100109,5	28677,9	28,6	71431,7	71,4	21,9	6,6
2015*	40960,7	10905,9	26,6	30054,8	73,4	12,2	6,4

*Січень-травень 2015 року.

**Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [15; 16; 17].

Таблиця 2. Структура видатків Зведеного бюджету України на освіту у 2005-2015 роках

Показники	2005		2007		2009		2011		2013		2015*	
	млн. грн.	частка, %	млн. грн.	частка, %	млн. грн.	частка, %	млн. грн.	частка, %	млн. грн.	частка, %	млн. грн.	частка, %
Дошкільна освіта	2940,7	11,0	5257,7	11,9	8325,2	12,5	10238,3	12,8	11831,6	13,7	6745,3	16,5
Загальна середня освіта	11158,8	41,6	18849,5	42,5	27640,7	41,4	32852,4	41,2	35234,6	40,9	17439,2	42,6
Професійно-технічна освіта	1749,8	6,5	2676,4	6,0	4107,9	6,2	5106,2	6,4	5305,4	6,2	2209,6	5,4
Вища освіта	7934,1	29,6	12827,8	28,9	20966,3	31,4	24998,4	31,3	26619,6	30,9	11304,4	27,6
Післядипломна освіта	287,5	1,1	505,2	1,1	665,7	1,0	783,4	1,0	865,5	1,0	346,7	0,8
Позашкільна освіта	1072,6	4,0	1803,2	4,1	2783,6	4,2	3298,8	4,1	3635,6	4,2	1752,5	4,3
Програми матеріального забезпечення	259,8	1,0	180,2	0,4	185,8	0,3	283,9	0,4	253,8	0,3	54,8	0,1
Дослідження	112,9	0,4	219,3	0,5	286,2	0,4	330,9	0,4	359,7	0,4	224,4	0,5
Інші заклади	1285,5	4,8	2013,5	4,5	1812,2	2,7	1933,6	2,4	2147,8	2,5	883,8	2,2
Разом видатків	26801,8	100	44333,6	100	66773,6	100	79826	100	86253,8	100	40960,7	100

*Січень-травень 2015 року.

**Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [7; 15; 16; 17].

У державному та місцевих бюджетах передбачаються видатки на освіту відповідно до бюджетної класифікації на фінансування:

- дошкільна освіта;
- загальна середня освіта (загальноосвітні навчальні заклади, загальноосвітні спеціалізовані школи-інтернати, загальноосвітні спеціалізовані навчальні заклади);
- професійно-технічна освіта;
- технікуми;
- коледжі;
- інститути, академії, університети, консерваторії;
- вища освіта;
- післядипломна освіта;
- позашкільна освіта;
- програми матеріального забезпечення навчальних закладів;
- дослідження і розробки у сфері освіти;
- інші освітні заклади.

Основним джерелом фінансування освітньої галузі є бюджетні кошти. Додатковими джерелами є плата за надання освітніх послуг; доходи від реалізації продукції виробничих майстерень, підприємств, цехів, господарств, надання приміщень в оренду, дотації з місцевих бюджетів, гранти, добровільні внески громадян.

Розподіл видатків на фінансування загальної середньої освіти між державним та місцевими бюджетами регламентується ст. 87-92 Бюджетного Кодексу України [3].

Планування видатків Державного бюджету України на освіту передбачає розробку головним розпорядником бюджетних коштів галузі освіти – Міністерством освіти і науки України – бюджетного запиту для подання Міністерству фінансів України відповідно до вимог інструкції з підготовки бюджетних запитів з урахуванням звітів про виконання паспортів бюджетних програм.

Планування видатків місцевих бюджетів здійснювалося за рахунок міжбюджетних трансфертів із використанням формульного підходу, суть якого полягає в розрахунку обсягів видатків на основі фінансових нормативів бюджетної забезпеченості та коригувальних коефіцієнтів до них. З 1 січня 2015 року відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» [18] та змін до Бюджетного Кодексу України запроваджується освітня субвенція [3]. Освітня субвенція відповідно до ст. 26 встановлюється на підготовку робітничих кадрів та визначається за формулою для загальноосвітніх шкіл, шкіл-інтернатів (ліцеїв) з посиленою військово-фізичною підготовкою, училищ олімпійського резерву, спеціалізованих шкіл, загальноосвітніх малокомплектних шкіл. У статті 28 визначено, що фінансування цих освітніх закладів буде здійснюватися з місцевих бюджетів з урахуванням освітньої субвенції. Освітня субвенція є гарантованою

У статті досліджено сучасний стан фінансового забезпечення освітньої галузі України; проаналізовано нормативно-правову базу, обсяги фінансових ресурсів, які держава витрачає для розвитку освіти, обґрунтовано значення освітньої субвенції; показано роль освіти у забезпеченні постіндустріального розвитку України; доведено, що людство вимушено все більшу частину національного продукту вкладати в підвищення рівня освіти, оновлення людського капіталу; у постіндустріальному суспільстві не речі, нерухоме та нерухоме майно, не природні багатства, в тому числі енергетичні ресурси, становлять головні багатства країни, а система освіти, яка готує людей, що виробляють знання, інформацію та інноваційні технології, й забезпечують успішний економічний розвиток країни. Визначено існуючі проблеми фінансового забезпечення розвитку освітньої галузі та перспективи їх вирішення.

Основним джерелом фінансування освітньої галузі є бюджетні кошти. Додатковими джерелами є плата за надання освітніх послуг; доходи від реалізації продукції виробничих майстерень, підприємств, цехів, господарств, надання приміщень в оренду, дотації з місцевих бюджетів, гранти, добровільні внески громадян, освітня субвенція. В останні роки фінансуються лише захищені статті, фінансові ресурси на розвиток освітньої галузі не виділяються.

Запропоновано напрями вирішення проблем фінансового забезпечення освітньої галузі, а саме: збільшення рівня фінансового забезпечення шляхом оптимізації мережі освітніх установ та організацій; подальший розвиток освітнього фандрайзингу; оптимізація та ефективність видатків Державного бюджету України та збільшення видатків на соціальну сферу; прозорість державних закупівель; виведення економіки з тіні; капіталізація вищої освіти й університетської науки; перехід на проектне та програмно-цільове фінансування; запровадження в освітній галузі державно-приватного партнерства.

In the article the current state of financial providing of the Ukrainian educational field is studied; the rules and regulations and the amounts of funding the state spends to develop education are analyzed; the importance of educational subvention is proven; the role of education in ensuring post-industrial development of Ukraine is shown; it is proved that the humankind is to invest increasingly greater part of the national output in the educational level upgrading, in renovation of human capital assets; in the industrial society not the things, movable property or real estate, not the natural wealth including power resources are the main country's wealth, but the educational system that teaches people who produce knowledge, information and innovative technologies and ensure successful economic development of the countries. The existing problems of financial providing to ensure development of the educational field and the prospects of their solution are defined.

The main source for financing the educational field is budget funds. The additional sources are the tuition fee; revenues from manufactory, enterprises, workshops, economies sales, rent, giveaways from local budgets, grants, voluntary donations and educational subvention. Only the protected items have been financed recently, whereas the educational field development has not been financed.

The ways of solution of the problems of financial providing of the educational field are suggested. They are as follows: increase of the level of financial providing by means of optimization of the network of educational establishments and organizations; further development of educational fund-raising; optimization and the efficiency of the spendings of the State Budget of Ukraine and wider social responsibilities; transparency of the state procurements; economy's unshadowing; capitalization of the higher education and academic research; transition to project and result-oriented financing; implementation of public-private partnership in the educational field.

ною державою відповідно до визначених нормативів. Нормативи визначено з урахуванням студентів та нормативу наповнюваності класів. Тобто малокомплектні школи не матимуть достатньо фінансових ресурсів, що призведе до оптимізації мережі загальноосвітніх шкіл. В умовах економічної кризи, військового конфлікту оптимізація є необхідною.

Останні 10 років в освітній галузі фінансуються лише захищені статті, визначені Бюджетним Кодексом України [3] та Законами України «Про Державний бюджет» [18]. Захищені статті не передбачають виділення коштів на розвиток освітньої галузі.

Фінансуються заробітні плати, нарахування на заробітну плату, стипендії, харчування школярів, харчування дітей-чорнобильців, матеріальне забезпечення дітей-сиріт, комунальні послуги. Не виділяються кошти на оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти, будівництво гуртожитків, спортивних споруд, будівництво житла для вчителів та науково-педагогічних працівників [9]. Рівень оплати праці працівників освітніх установ в Україні найнижчий в Європі. Так, посадовий оклад доктора наук, професора визначається на рівні 20-тарифного розряду, він становить 3100 грн. у доларовому еквіваленті; на 01.01.2014 року він становив близько 400 доларів США (курс 1 дол. = 8 грн.), а станом на 01.07.2015 року (курс 1 дол. = 23 грн.) – 134 долари США. Такого рівня заробітної плати немає в науково-педагогічних працівників жодної країни світу (табл. 3).

Руйнівним для освітньої галузі виявився законопроект №1577 [19], розроблений В.Матвійчуком (на той час заступник Міністра фінансів України), який обмежував доступ до безкоштовної загальної середньої та вищої освіти громадян України (чим порушував право громадян на освіту, закріплене в ст. 53 Конституції України), скасовував доплати за стаж, науковий ступінь, вчене звання, вводив обмеження щодо розміру заробітної плати науково-педагогічних працівників не більше 7 мінімальних заробітних плат (8500 грн.) (ця норма була прийнята Законом №76 від 28.12.2014 р. «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» і діяла до 01.04.2015 року) [20], запропоновано обмеження щодо виплат стипендій, безкоштовного проїзду та інші.

Але активна співпраця Міністерства освіти і науки України, галузевої профспілки і Комітету Верховної Ради України з питань освіти і науки перешкодила прийняттю цього «драконівського» законопроекту.

Жодна країна світу не дозволяє собі економити на науково-педагогічних працівниках, працівниках закладів освіти, адже саме вони забезпечують підготовку

Таблиця 3. Рівень заробітної плати науково-педагогічних працівників країн світу, 2005-2015 роки (доктор наук, професор)

Країна	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Україна	580	582	584	625	625	400	400	400	400	193	134
Росія	2000	2000	2000	1900	1900	2300	2400	2400	2400	1520	1600
Білорусь	820	812	818	824	840	840	800	800	900	900	920
Казахстан	1100	1100	1100	1200	1200	1200	1200	1400	1400	1500	1500
Узбекистан	650	650	650	680	680	680	690	720	720	730	750
Польща	2400	2500	2600	2600	2600	2700	2700	2700	2800	2800	2800
Чехія	1670	1670	1670	1710	1710	1710	1800	1800	1800	1800	1800
Словаччина	1340	1400	1400	1400	1400	1500	1500	1500	1500	1600	1600
Румунія	680	680	740	750	750	750	810	810	810	850	850
Латвія	1500	1500	1500	1600	1600	1600	1700	1700	1700	1800	1900
Литва	1300	1300	1300	1400	1400	1400	1500	1500	1500	1500	1500
Естонія	1400	1400	1400	1400	1400	1400	1500	1500	1600	1600	1600
Конго	836	836	840	850	850	850	900	900	900	900	920
ПАР	1000	1000	1000	1000	1000	1100	1100	1100	1100	1200	1350
Афганістан	617	617	617	617	660	660	700	700	700	700	820
Гондурас	880	880	880	920	920	1000	1000	1000	1000	1100	1100
Куба	516	524	536	540	540	540	580	580	590	590	590
Мозамбик	712	712	712	730	730	730	730	750	750	750	800
Китай	2500	2500	2500	2700	2700	2900	2900	2900	3000	3000	3100

*Джерело: Статистичний бюлетень ООН за 2005; 2010; 2014 роки [21, 22, 23].

фахівців, які завтра працюватимуть на національну економіку України, на наше майбутнє.

Всі переваги для національних та дослідницьких університетів скасовано, всі положення щодо автономії ВНЗ, покращення їх матеріально-технічного стану, фінансового забезпечення, передбачені новим Законом України «Про вищу освіту» [2], вилучені.

Протидія суспільства дозволила зберегти безоплатне право громадян на освіту, стипендії студентам, доплати педагогічним та науково-педагогічним працівникам, безкоштовне харчування та пільговий проїзд студентів до 01.07.2015 року, з 01.04.2015 року знято обмеження щодо виплати заробітної плати не більше 7 мінімальних заробітних плат.

Проте ситуація, що склалася, викликає багато запитань. Всі вони пов'язані з проблемами фінансування освітньої галузі, роллю освіти в суспільстві та пошуком джерел її фінансування [5].

Відсутність фінансових ресурсів

Фінансові ресурси – системна проблема для України. Вона виникла із зародженням незалежності, а в період військових дій набула свого загострення. Країна бере мільярди кредити, але не вкладає їх у розвиток національної економіки, а використовує для покриття золотовалютного резерву, виплати зовнішніх боргів, рефінансування банківської системи. Ефективність таких заходів нульова, а кошти повертати потрібно. Ми повинні визначити пріоритетні галузі, модернізувати їх, зробити конкурентоспроможними і прийти в кінцевому підсумку до того, що гроші роблять гроші. Пріоритетною має бути для країни освітня й наукова галузі. Адже це наше майбутнє. Загальна середня освіта та професійно-технічна освіта мають бути доступними для всіх. Дошкільний заклад має обов'язково бути в кожному селі, місті. Місцеві органи самоуправління мають забезпечити його фінансову стабільність. На сьогодні серед дітей віком до 15 років близько 12% безпритульних, 13,2% наркоманів, 12,8% страждають алкоголізмом, 10,8% знаходяться на обліку в правоохоронних органах [23]. Всього це майже 50% дітей, а це практично втрачене покоління. Далі – схема, запропонована урядом: загальна середня освіта, професійно-технічна освіта – платна, а отже, до 2/3 дітей не зможуть навчатися. Аналогічна ситуація з вищою освітою. Лише в період з 01.03.2014 по 31.12.2014 кількість безробітних зросла на 1,2 млн. осіб [31]. Рівень життя населення з 01.03.2014 по 31.12.2014 знизився на 62%, нині за межею бідності живе близько 39% українців [30]. Чи є логічними кроки уряду? Ні. Уряд міг би вплинути на падіння рівня життя населення, але не зробив цього. Уряд має свої регулятори. Антимонопольний комітет міг би зупинити зростання цін, але не доклав жодних зусиль, Національний банк міг би не допустити знецінення гривні, для цього були всі умови, але ніяк не відреагував.

У результаті такої політики всі труднощі покладено на плечі народу, не погребували освітньою і науковою галузями, заявили, що це дасть бюджету 15 млрд. грн. Виникає питання, а скільки забере? Скільки коштує втрачене покоління?

Освітня галузь – головне джерело економічного зростання. Україна ратифікувала угоду про асоціацію з ЄС, який має свою стратегію розвитку «Європа – 2020», де пріоритетним є розумне зростання. Чому, підписавши угоду, ми не прагнемо до європейських стандартів, чому пропонуємо шлях, який веде в нікуди, перетворить Україну на країну четвертого світу?!

Країни світу роблять значні інвестиції у розвиток своїх освітніх систем: Норвегія і Данія – 8,3% ВВП, США – 5,7%, Індія – 3,5%, Росія – 5,8% ВВП [23]. Економлячи на освітній галузі, ми знижуємо її конкурентоспроможність, ми перетворюємося в сировинний придаток інших країн, причому робимо це свідомо.

Якщо ми прагнемо стати постіндустріальною країною, розвивати інноваційну економіку і продавати на світових ринках інтелектуальні продукти, то потрібно сприяти розвитку освіти і науки, освіти як економічного ресурсу. Це буде новий вектор нашого економічного розвитку – освітній. Високий рівень інноваційної здатності країни – умова і узагальнена характеристика конкурентоспроможності країни. У світі йде гостра конкуренція за людей із новаторськими якостями. Наша освітня система покликана виховувати людей інноваційного складу – в цьому суть сучасної освіти.

Інноваційна, високотехнологічна продукція повинна мати пріоритети над сировинним ухилом нашої економіки, активно залучати потенціал освітньої системи. Україні потрібна конкурентоспроможна освітня система.

В умовах жорсткої міжнародної конкуренції економічний розвиток країни повинен визначатися головним чином її науковими і технологічними перевагами [6]. Україна має реалізувати себе у високотехнологічних сферах, повинна стати великим експортером інтелектуальних послуг. Це реальна можливість змінити структуру нашої економіки, зайняти гідне місце у світовому поділі праці.

Торгівля освітніми послугами найбільш перспективна. Це товар, який постійно оновлюється. На торгівлі освітніми послугами США, Велика Британія, Австралія, Франція, ФРН заробляють більше 100 млрд. дол., проте в цих країнах здійснюються значні вкладення в освітню галузь державних коштів. Так, у 2005 році витрати на одного студента в Росії становили близько 1,5 тис. дол., у США і Канаді – 23-24 тис. дол., у Великобританії і Франції 11-12 тис. дол. [24], в Україні – 800 дол. У 2010 році витрати в Росії досягли 2 тис. дол., у США і Канаді – 25-26 тис. дол., у Великій Британії і Франції – 13-14 тис. дол., в Україні – 1200 дол. [22].

У 2014 році витрати на 1 студента мають становити у Росії 3 тис. дол., у США і Канаді – 28-30 тис. дол., у Великій Британії і Франції – 16-18 тис. дол., в Україні – 500 дол. США [23].

Як бачимо, Україна має найнижчі витрати на підготовку фахівців, за 10 років збільшення капіталовкладень не відбулося.

На сьогодні оптимальні вкладення – в людський капітал (а людина – це головна продуктивна сила; вартість цієї сили відповідно підвищується разом із заробітною платою, якістю, що відповідає потребам інформаційного суспільства). Доведено міжнародним досвідом, що ВВП країни скорочується і піднімається пропорційно до витрат на освіту. Країни, які недостатньо витрачають коштів на освіту, не можуть розраховувати на динамічний розвиток ВВП.

Варто було Бразилії зменшити витрати на освітню сферу, як її ВВП значно знизився. Республіка Корея у декілька разів збільшила витрати на освіту і її ВВП суттєво зріс.

У розвинутих країнах йде справжнє полювання за талантами у всіх важливих галузях людської діяльності – у політиці, бізнесі, науці, мистецтві. При цьому ініціюється «відтік мізків» із менш розвинутих країн, що веде їх до значного відставання у своєму розвитку. За останні 10 років із Європи до США виїхало 4000 учених-дослідників (40% загальної кількості) [23].

У США обдаровані діти (gifted children) «відстежуються» державою і провідними корпораціями; їм платять стипендію, після закінчення середньої школи пропонують на вибір найбільш престижні університети; обдарованим дітям із малозабезпечених сімей надають додаткову матеріальну допомогу. Все це окупиться в десятки разів.

Рівень освітньої системи країни багато у чому визначає її авторитет і вагу у світовому співтоваристві [10].

Небезпекою для сучасної української освіти є тенденція її перетворення із безкоштовної в платну. Це не надає можливості значній частині талановитої молоді із малозабезпечених сімей отримати вищу освіту. Це означає, що країна втрачає десятки тисяч талановитих абітурієнтів.

У постіндустріальному світі освіта – необхідна умова розвитку суспільства і кожної країни; вона стала потужною галуззю економіки, від успішного розвитку якої багато в чому залежить економіка в цілому, культура країни. Не може вважатися розвинутою країна, яка отримує велику частину доходів тільки за рахунок природних багатств. Високорозвинута країна процвітає за рахунок найбільш раціонального використання своїх інтелектуальних ресурсів, людського генія, науки. Щоб реалізувати ці можливості країна повинна володіти розвинутою системою освіти.

Що ми маємо? До чого йдемо?

Україна має розгалужену мережу освітніх закладів: загальноосвітні школи, спеціалізовані

школи, школи-інтернати, дошкільні навчальні заклади, позашкільні освітні заклади, дитячо-юнацькі спортивні школи, професійно-технічні училища, технікуми, коледжі, інститути, академії, університети, консерваторії. Освітня система потребує фінансових ресурсів, а їх немає. Що робити?

Потрібно, **щонайперше** оптимізувати освітню мережу. Про це йде мова давно, але відсутній дієвий механізм і сама модель, хоча існує нормативна база.

Наприклад, є положення про освітній округ. Утримувати загальноосвітню школу III ст. 11 класів, маючи 40 учнів, – це розкіш для найбагатшої високорозвинутої країни, адже на це не вистачить будь-яких коштів. На сьогодні в Україні 1500 загальноосвітніх шкіл, які мають 40 і менше учнів [32]. Створити освітній округ – це реально. Освітній округ має об'єднувати дошкільні заклади (залежно від кількості дітей); позашкільні заклади; загальноосвітні школи I, II та III ступеня, ДЮСШ, всі вони мають бути повнокомплексними. Загальноосвітня школа III ступеня повинна бути профільною. Освітній округ може створюватися в межах міста, району або кількох районів, до складу округу мають входити ПТУ, вони повинні бути орієнтовані на підготовку робітничих кадрів для певного регіону. На базі шкіл доречно створити ремісничі училища, кожен регіон споконвіку славився певними виробами; сформувати центри духовності та культури, які функціонували б за кошти благодійників. Освітній округ за цих умов міг би перетворитися в центр науки, освіти, сприяти розвитку регіону. Проте не можна позбавляти права територіальну громаду за власний кошт утримувати заклади освіти, це має бути її перевагою.

Держава хоче мати якісну освіту, але не можна мати якісну освіту, нічого не вкладаючи в її розвиток, забезпечуючи тільки існування. Не можна мати бідного вчителя, бідного професора. Вони не забезпечать якості. Владні інституції мають це розуміти.

За 15 років кількість учнів загальноосвітніх шкіл зменшилася з 6,8 млн. у 1999 році до

3,8 млн. у 2015 році, мережа загальноосвітніх шкіл налічує 17,6 тис. одиниць, 68% шкіл розташовані в сільській місцевості, де навчається 1,3 млн. дітей. За п'ять років (2010-2015) кількість учителів скоротилася на 21% [32].

Вартість навчання 1 учня становить 8,9 тис. грн., а в малокомплектних школах вона досягає 50 тис. грн. [32].

Оптимізації потребує мережа ВНЗ. Нині нараховується 802 ВНЗ державної та приватної форми власності. Це занадто багато. Міністерство освіти і науки України проводить певну оптимізацію, позбавлено ліцензій на освітню діяльність 72 ВНЗ [32].

Є головні критерії ліцензування та акредитації ВНЗ, серед них кадровий потенціал і матеріально-технічна база. Скільки ВНЗ за своїм рівнем розвитку знаходяться у 80-х роках XX ст.? Багато. Можна оцінити все реально? Можна, але ніхто цього не робить. Гроші, які витрачаються на вітер.

Оптимізації потребує мережа професійно-технічної освіти. Близько 590 ПТУ готують кваліфікованих робітників при відсутності дієвого ринку праці кваліфікованих робітників. Тобто в умовах скорочення виробництва

на 24%, падіння ВВП на 7,6% немає потреби в підготовці такої кількості кваліфікованих робітничих кадрів.

На увагу заслуговує думка Міністра освіти і науки С.Квіта щодо створення на базі ПТУ, технікумів та коледжів, регіональних центрів професійної підготовки, які будуть готувати кваліфіковані робітничі кадри для потреб регіону. Це дозволить привести до відповідності потреби кваліфікованих робітничих кадрів до потреб ринку праці, значно скоротить чисельність ПТУ, технікумів та коледжів, дасть можливість ефективно витратити фінансові ресурси, в тому числі й освітню субвенцію на підготовку робітничих кадрів.

Друга проблема. Освітні рівні – молодший спеціаліст, молодший бакалавр. Світовий досвід аналогів не має. Ми маємо, але не знаємо, де їх задіяти. Гроші на підготовку витрачаються, а віддачі немає.

Третя проблема. Теорія, що нашій економіці потрібні інженери і не потрібні економісти, юристи. Є ринок праці. Він визначає потреби. Юристи та економісти потрібні національній економіці, а інженери – ні. Але державне замовлення, починаючи із 2010 року, на інженерні спеціальності зростає з кожним роком, а це гроші. Потужні промислові підприємства зупиняються, скорочує виробництво, досвідчені інженери не мають роботи.

Де вихід?!!!

Україна унікальна країна. Є цікава статистика. 33 мільяртери України мають статок, рівноцінний статку 45 млн. населення України [23]. Яка участь цих 33 у житті українського суспільства? Нульова. Є бізнес, який теж живе сам по собі. Наприклад, є корпорація, їй потрібні кваліфіковані працівники. Випускник ВНЗ працевлаштовується, але корпорація участі в підготовці фахівців не бере. Це неправильно. Для роботодавців потрібно запровадити освітній податок, який буде використовуватися на підготовку фахівців.

Четверта проблема. Закон України «Про вищу освіту» [2] гарантує вищим навчальним закладам фінансову автономію, знімає деякі мита та податки, легалізує фонди сталого розвитку – гарантійні фінансові податки, які є у багатьох потужних американських університетах. Закон дає можливість управляти фінансовими ресурсами ВНЗ (кошти спеціального фонду) не через систему казначейства, а через банківську систему. Маючи нові фінансові повноваження, університети можуть розвиватися динамічніше.

Фінансова автономія не означає відсутність контролю за витратами. Закон поряд із державним контролем створює умови для нагляду з боку громадськості та в першу чергу членів університетських громад.

П'ята проблема – публічність фінансової документації закладів освіти. Закон вимагає від адміністрації ВНЗ публікувати на сайті університету затверджені бюджети та їх проекти, інформацію про майно ВНЗ, дані про розподіл заробітних плат тощо. Прозорість руху фінансових ресурсів є основою ефективності їх використання [8].

Шоста проблема. Ми проаналізували діючу нормативно-правову базу, пов'язану з оплатою праці педагогічних та науково-педагогічних працівників, виплатою стипендій, нормативами відшкодувань за відрядження, і встановили, що вони залишилися незмінними на рівні 2008 року. І це не враховуючи фінансово-економічну кризу 2008-2009 років і девальвацію гривні на 81%; економічну кризу 2014-2015 років, інфляцію на рівні 69% у 2014 та на рівні 87% у 2015 році й девальвацію гривні на рівні 148% у 2014 та 142% у 2015 році, що повністю знецінило рівень оплати праці працівників освітньої галузі та рівень стипендіального забезпечення [32]. Положення про ліцензування та акредитацію ВНЗ [25; 26], Положення про аспірантуру та докторантуру [27], Положення про присвоєння вчених звань ставлять нові вимоги до викладача, доцента, професора ВНЗ: знання англійської мови, публікації статей у Scopus та Web of Science, стажування за кордоном [28]. Все відповідає європейським стандартам, але як все це забезпечити, маючи заробітну плату 3100 грн. (134 долари США)?! На жаль, не прописано в жодному положенні. Постанова Кабінету Міністрів України №969 від 25 грудня 2013 року забороняє фінансування наукових закордонних відряджень (до речі така норма діє тільки в Україні) [29]. Нині ситуація є

критичною. Антиінфляційні закони не є чинними.

Сьома проблема. Існують суперечності нормативно-правових актів, що визначають чисельність працівників дошкільних навчальних закладів, розмір їхніх заробітних плат, з одного боку, та визначення розмірів видатків на дошкільну освіту під час обчислення дотації вирівнювання місцевим

бюджетам – з другого. Це спричиняє і загострює проблеми фінансування дошкільної освіти в Україні.

У системі загальної середньої освіти та дошкільної освіти широко застосовується залучення благодійних внесків, грантів, дарунків.

Однак в українському суспільстві залучення благодійних внесків, грантів, дарунків сприймається частіше негативно, ніж позитивно. Проте за кордоном це поширена практика. Якщо в Україні благодійні внески, гранти, дарунки становлять до 2% фінансових ресурсів на освітню галузь, то в Польщі ця цифра досягає 28%, у Чехії – 24%, у Румунії – 24,5%, у Латвії – 32,2%, у Литві – 30%, у США – близько 36% [23]. У дореволюційний час (до 1917 року) благодійні внески, гранти, дарунки у фінансуванні університету Святого Володимира становили 42,8%, гімназій м. Києва – 52,6% [13]. Дане явище не є негативним за своєю сутністю, воно має носити законний характер, де водночас має бути визначено сам механізм формування благодійних коштів і механізм їх витрат, щоб вони не осідали в кишенях освітанських чиновників. Є світовий досвід, його Україна має реалізувати в правому полі.

Восьма проблема. В Україні серед усіх видів бюджетного планування застосовується лише один – поточне планування. Усі індикатори фінансового забезпечення визначаються на рік у межах підготовки процедур підготовки проекту бюджету державного та місцевих. Це не сприяє ефективному плануванню фінансових ресурсів на освітню галузь. Відсутність практики стратегічного бюджетного планування в Україні призводить до помітних негативних наслідків для фінансування освіти.

Ми проаналізували практику планування видатків державного і місцевих бюджетів на освітню галузь і дійшли висновку, що у процесі планування видатків домінує нормативний метод бюджетного планування. У системі вищої освіти, загальної середньої, ПТУ, позашкільної, дошкільної освіти діють нормативи витрат на студента, учня, виховання позашкільного і дошкільного закладу, а посади розраховуються відповідно до контингенту. Проте для загальноосвітніх шкіл, ПТУ, дошкільних установ виникає суперечність через малокомплектність закладів.

У процесі планування дотації вирівнювання місцевим бюджетам визначається обсяг видатків, що враховуються під час визначення міжбюджетних трансфертів, до яких належать видатки на дошкільну освіту та обсяги освітньої субвенції, до якої входять видатки на загальну середню освіту та обсяги освітньої субвенції на підготовку робітничих кадрів, що включають видатки на розвиток професійно-технічної освіти. Обсяги міжбюджетних трансфертів і освітньої субвенції визначаються при плануванні державного бюджету. Незважаючи на те, що на законодавчому рівні закріплено самостійність місцевих бюджетів, а розрахунок обсягів видатків, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, має здійснюватися лише для визначення суми дотації вирівнювання, на практиці спостерігається значне обмеження автономії місцевого самоврядування у сфері планування місцевих бюджетів.

Знижено навантаження викладачів, більше уваги має приділятися університетській науці, але якщо не буде фінансової підтримки, то університетська наука розвиватися не буде.

Законом передбачено гарантійне фінансування університетів, які мають статус національних та дослідницьких. Ці статуси ВНЗ має отримати у прозорому конкурсі.

На обговорення представлено проект Закону України «Про освіту» [1]. Проект Закону закріплює освітню субвенцію і визначає нові підходи до фінансування освітньої галузі, а саме: програмно-цільове фінансування, проектне фінансування.

Найбільш оптимальними, враховуючи економічні умови, є самофінансування, кошторисне фінансування та бюджетні трансферти. Найбільш позитивний ефект можна одержати в результаті оптимального поєднання різних форм фінансування, що спроможні найбільш повно забезпечити виконання функцій освітньої галузі.

Практика формування фінансових ресурсів освітньої галузі засвідчує обмеженість фінансування закладів освіти. Найбільш поширеними джерелами є: державний бюджет, місцеві бюджети, кошти фізичних та юридичних осіб.

Надання освітніх послуг фінансується переважно за рахунок загальних фондів державного та місцевих бюджетів, а також залучення ресурсів споживачів освітніх послуг. Інтенсивне реформування економіки України

та зміни в суспільному житті практично не торкнулися фінансового забезпечення освітньої галузі.

Практика фінансування всього комплексу послуг, які надають заклади освіти лише бюджетними коштами, призводить до обмеженості фінансових ресурсів, що спрямовуються на освіту, та відповідно до погіршення її якості, а також до необґрунтованого збільшення перерозподілу фінансових ресурсів через бюджет та інших негативних наслідків від перерозподілу бюджетних коштів [12].

Різноманітність форм фінансування освітньої галузі створює передумови для розвитку освітньої системи відповідно до сучасних потреб усіх її учасників.

Сучасний стан становлення та економічного розвитку нашої держави визначає особливості вдосконалення та розвитку системи освіти. Його основними рисами є структурні реформи, перехід до нових форм і методів господарювання та структурна перебудова економіки. Водночас стан справ у галузі освіти, темпи та глибина перетворень повністю не задовольняють потреби особистості, суспільства і держави. Глобалізація, зміна технологій, перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, інші притаманні сучасній цивілізації риси зумовлюють розвиток людини як головну мету, ключовий показник і основний важіль сучасного прогресу. Потреба у радикальній модернізації галузі становить перед державою, суспільством завдання забезпечити пріоритетність розвитку освіти, першочерговість розв'язання їх нагальних проблем. Вперше за роки незалежності освіта в 2015 році не віднесена до пріоритетних напрямків розвитку національної економіки.

Загальновідомо, що необхідною умовою життєдіяльності освітньої установи є наявність достатньої кількості фінансових ресурсів чи їх грошових аналогів.

Фінансові ресурси і майно, закріплені за навчальними закладами державної форми власності, належать їм на праві оперативного управління [11]. Вищі навчальні заклади, які фінансуються із державного бюджету, можуть у випадках, передбачених законодавством, здійснювати господарську діяльність, мають право самостійно розпоряджатися доходами від такої діяльності й майном, придбаним за рахунок цих доходів.

Досить перспективним є створення малого підприємства у ВНЗ. Створення господарського товариства ВНЗ дозволить розширити джерела фінансового забезпечення ВНЗ, дасть можливість впроваджувати результати інтелектуальної діяльності ВНЗ, дозволить випускникам ВНЗ мати можливість працевлаштування та забезпечення практичної підготовки. Створення господарських товариств (малих підприємств) можуть бути покладені в основу діяльності установ професійно-технічної освіти та загальноосвітніх шкіл.

Спостережна рада навчального закладу повинна при цьому здійснювати контроль за діяльністю господарського товариства та провести процедуру його реєстрації.

Важливим джерелом фінансування мають стати благодійні внески, гранти, фінансова допомога. Щоб уникнути громадського супротиву, потрібно розробити відповідну законодавчу базу та визначити відповідні механізми.

Освітні установи мають розширювати спектр надання платних освітніх послуг. Перелік визначено Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» (2010 р.) [4]. Наукове обґрунтування надання платних послуг слугуватиме розвитку ефективного механізму фінансування освітньої галузі, доступності цих послуг та забезпеченню соціальної справедливості. У кінцевому підсумку це матиме позитивний вплив на національну економіку та поліпшення суспільного добробуту.

На законодавчому рівні доцільно закріпити чіткі права установ освіти на ведення фінансово-господарської діяльності з метою підвищення ефективності використання коштів, а освітнім закладам надати можливість самостійно визначати обсяги надходжень фінансових ресурсів від наданих платних послуг та напрямів їх використання. Необхідно для всіх типів освітніх закладів розширити автономію закладів щодо визначення напрямів використання одержаних асигнувань з бюджету з одночасним встановленням чіткої відповідальності за надані послуги та одержані результати. Важливе значення для розвитку фінансової самостійності

навчальних закладів має розширення форм фінансування освіти шляхом надання прав закладам на отримання кредитів та розміщення тимчасово вільних коштів на депозитах у банківських установах. Це дасть змогу оптимізувати та вдосконалити фінансову діяльність навчальних закладів і сприятиме поліпшенню діяльності установ та підвищенню ефективності використання обмежених ресурсів.

ВИСНОВКИ

Система української освіти потребує глибоких трансформаційних змін, реформування. Вона не стала основою інноваційного розвитку, структурних реформ, знизився попит на знання. Нормативно-правова база освітньої сфери відповідає основним європейським критеріям, проте в багатьох випадках відсутні механізми, наприклад, щодо диверсифікації джерел фінансування дошкільної освіти, позашкільної освіти, дослідницьких університетів. Відсутність таких механізмів призводить до того, що дошкільні установи фінансуються на 98% за рахунок коштів місцевих бюджетів, які місцеві бюджети отримують із державного бюджету у вигляді міжбюджетних трансфертів. Дослідницькі університети формально мають статус із 2009-2010 років, а фінансових ресурсів на проведення наукових досліджень не мають, відсутній сам фінансовий механізм фінансування дослідницьких університетів.

Таких суперечностей у нормативно-правовій базі безліч.

Вперше за роки незалежності освітня галузь у 2015 році не визначена як пріоритетна.

Відповідно, якщо не пріоритетна галузь, то немає пріоритетів у фінансовому забезпеченні.

На сьогодні маємо те, що освітня галузь, починаючи із дошкільної і закінчуючи університетською освітою, не забезпечує якості надання освітніх послуг, відсутні фінансові ресурси на забезпечення не виживання, а розвитку закладів освіти, тому що за останні 10 років фінансуються лише захищені статті, при цьому зберігається жалюгідний розмір заробітної плати, найнижчий у світі. Виникає питання чи може за таких умов освітня галузь виконувати свою головну місію – бути основою економічного зростання? Закономірно, що не може.

Сучасна модель фінансування освітньої галузі є змішаною, з використанням коштів державного бюджету і дозволених законодавством приватних джерел.

У багатьох наукових дослідженнях зарубіжних вчених стверджується, що модель змішаного фінансування є найбільш сприятливою і теоретично обґрунтованою для країн на індустріальному і постіндустріальному етапах розвитку. В Україні не враховується той факт, що вища освіта забезпечує значні вигоди державі, населенню, бізнесу. Системний дефіцит державного і місцевих бюджетів призводить до того, що спонсорські кошти, позабюджетні кошти, грантова підтримка стають основою розвитку освітніх установ.

Капітальні видатки з 2008 року практично відсутні в кошторисах освітніх установ.

Ми підтримуємо думку вчених, які пропонують розширювати напрямки диверсифікації джерел фінансування та запровадження бінарної системи фінансування.

Перший напрям. Збільшити рівень фінансового забезпечення можна шляхом оптимізації мережі освітніх установ та організацій. Оптимізація в нинішніх умовах є життєво необхідною.

Другий напрям – залучення бізнесу роботодавців та підприємців до фінансування освіти. Фандрайзинг в освітній сфері має бути розвинутим. Наша країна за часів СРСР має досвід підготовки фахівців за кошти роботодавців, це було поширеним явищем. Дитячі садочки, позашкільні установи в більшості випадків були на утриманні підприємств і організацій. Тільки з прийняттям у 2001 році Бюджетного Кодексу дошкільні й позашкільні установи почали фінансуватися за кошти місцевих бюджетів.

Капіталісти Терещенки, Бродські, Ханенки мали десятки шкіл, лікарень на своєму утриманні, які успішно розвивалися.

Третій напрям – оптимізація видатків Державного бюджету України за рахунок НАК «Нафтогаз», Укрзалізниці, Пенсійного фонду, двох державних банків, які отримують із бюджету понад 250 млрд. грн. дотацій. У країнах світу аналогічні інституції не є збитковими. Скорочення дотацій дасть можливість мати більші видатки на соціальну сферу, в тому числі й на освіту.

Четвертий напрям – це державні закупівлі. Без того мізерні кошти на освіту, особливо в системі дошкільної освіти, загальної середньої освіти, розкрадаються під час проведення держзакупівель. При вартості на ринку картоплі 3 грн. за кг. при проведенні тендерів на харчування ми маємо 10-15 грн. Цього не витримає будь-який кошторис освітньої установи.

П'ятий напрям. Виведення економіки з тіні дасть можливість мати додаткові кошти й відповідно щодо збільшення обсягів фінансування освіти.

Шостий напрям – вирішення проблем фінансування у системі вищої освіти, університетської науки – це капіталізація.

Сьомий напрям – перехід на проектне та програмно-цільове фінансування освіти. Дієвою стала державна цільова програма «Шкільний автобус». Характерно для неї є те, що тут успішно діє модель дольової участі: держава – регіон – бізнес, що і забезпечує її успішність.

Восьмий напрям. Для освітньої галузі важливим кроком у підвищенні якості фінансового забезпечення, збільшенні його обсягів матиме державно-приватне партнерство.

CONCLUSIONS

The Ukrainian educational system requires profound transformational changes and reformation. It hasn't become the basis of innovate development and structural reforms, the demand for knowledge has decreased. The rules and regulations of educational field conform to the European criteria, but in the many cases there are no facilities, for example, as regards the diversification of the financing sources for pre-school, out-of-school education and research universities. The result of the absence of such facilities is that pre-school institutions are financed 98% using the funds of local budgets that, in their turn, get funds from state budget as inter-budgetary transfers. Research universities formally have had their status since 2009-2010, but do not have financial resources for scientific researches: there is no facility to finance research universities itself.

There are a lot of such discrepancies in the regulatory and legal framework.

It is the first time over the period of independence when the educational field has not been defined as preferential in 2015.

If the field is not preferential, there are no priorities in financial support accordingly.

Nowadays the educational field, from pre-school to university education, does not ensure the quality of educational services, there are no financial resources to provide not the survival, but the development of educational institutions, because only the protected items have been financed during the last 10 years. In addition, the salary level remains miserable, the lowest in the world. The question arises, is the educational field able to carry out its primary mission: to be the basis for economic growth? Naturally, it is not.

The modern model of the educational field financing is mixed, with the aid of state budget fund and statute-permitted private sources.

The various research studies confirm that the model of mixed financing is the most favourable and theoretically grounded for the countries being at the industrial and post-industrial development stages. The fact that the higher education ensures considerable benefits for the state, population and business is not taken in consideration. Systematic state and local budgets deficit results in sponsorship, non-budgetary funds and grant support becoming the basis of educational institutions development.

Capital expenditures have been almost absent in the educational institutions' budgets since 2008.

We support the view of the scientists who suggest expanding the directions of diversification of the financing sources and implementation of the binary financing system.

The first direction. *Increasing the level of investment support is possible by means of optimization the network of educational institutions and organizations. Under current conditions the optimization is vital.*

The second direction *is to attract the businesses of employers and entrepreneurs to finance education. Fund-raising in the educational field is to be advanced. Our country had experience in training the specialists at the expense of employers. It was widespread in the Soviet times. Nurseries, non-school institutions in most cases were supported by*

enterprises and organizations. Only after the adoption of the Budget Code in 2001, pre-school and non-school institutions began to be financed at the expense of local budgets.

Tereshchenko, Brodskiy and Hanenko families supported dozens of schools and hospitals that developed successfully.

The third direction is optimization the expenses of the State Budget of Ukraine by means of national oil and gas company of Ukraine (Naftohaz of Ukraine), State railway network operator of Ukraine (Ukrzaliznytsia), the Pension Fund of Ukraine and two national banks that get more than 250 billion UAH Similar institutions all over the world are not unprofitable. Reduction of giveaways will allow having larger expenses on the social field, including education.

The fourth direction is state procurements. Miserable expenses on education, particularly in the system of pre-school education, are revealed in course of state procurements. The market price of potato is 3 UAH/kg, but it can cost up to 10-15 UAH as a result of nutrition tender. No budget of an educational institution will bear such a situation.

The fifth direction. Unshadowing of the economy will allow allocating additional funds to increase the education volume of financing.

The sixth direction, solving the problem of financing in the system of higher education and academic research is capitalization.

The seventh direction is the transition to project and result-oriented financing of education. State grant programme "School bus" has become efficient. It is characterized by the successful operation of the participation interest: state – region – business that provides its successfulness.

The eighth direction. An important step to increase the quality of financial support and increase in its amounts for the educational field is public-private partnership.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту». – К.: ВР, 1996. – 84 с.
2. Закон України «Про вищу освіту». – К.: ВР, 2014. – 124 с.
3. Бюджетний Кодекс України. – К.: Алтера, 2015. – 126 с.
4. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://crl.dsmu.edu.ua/index.php?itemid=49&id=18/&option=com>.
5. Ишина И.В. Модели финансирования образования / И.В. Ишина // Экономика образования. – 2003. – №4. – С. 7-21.
6. Курбатова М.В. Образовательное субсидирование в новом механизме финансирования высшего образования / М.В. Курбатова // Экономика образования. – 2005. – №2 – С. 23-40.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. – К.: Держ. служ. стат. України, 2015. – 360 с.
8. Ниязова М.В. Проблемы оценки эффективности предпринимательской деятельности бюджетных вузов / М.В. Ниязова // Университетское управление: практика и анализ. – 2003. – №3. – С. 68-76.
9. Огонь Ц.Г. Бюджет освіти: підсумки і напрямки удосконалення / Ц.Г. Огонь // Фінанси України. – 2007. – №4. – С. 20-27.
10. Семко Г.В. Сдвиги в структуре финансирования высшего образования / Г.В. Семко // Экономика образования. – 2004. – №1. – С. 63-70.
11. Шевалье Т. Финансирование вышшей школы / Т. Шевалье, Ж.-Кл. Эйшер // Вища школа. – 2005. – №2. – С. 81-95.
12. Куликов П.М. Эффективное управление финансовыми ресурсами отрасли образования и науки: моногр. / П.М. Куликов – Донецк: Юго-Восток, 2009. – 198 с.
13. Беляков С.А. Финансирование системы образования в России / С.А. Беляков – М.: МАКС Пресс, 2006. – 301 с.
14. Материалы саммита в г. Санкт-Петербурге, 2006 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.g8/summit2006-st-peterburg>, June, 1-2.
15. Статистичний щорічник 2005. – К.: Держстат, 2006. – 682 с.
16. Статистичний щорічник 2010. – К.: Держстат, 2011. – 646 с.
17. Статистичний щорічник 2014. – К.: Держстат, 2015. – 674 с.
18. Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 рік». – К.: ВР, 2015 – 156 с.
19. Законопроект України №1577 «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH17T00I.html.
20. Закон України №76 «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/76-19>.
21. Статистичний бюлетень ООН 2005. – К.: Нова генерація, 2006. – 412 с.
22. Статистичний бюлетень ООН 2010. – К.: Нова генерація, 2011. – 361 с.
23. Статистичний бюлетень ООН 2014. – К.: Нова генерація, 2015. – 402 с.
24. Высшее образование в России. – 2006. – №1. – С. 4.
25. Положення про ліцензування певних видів господарської діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1775-14>.
26. Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/978-2001-%D0%BF#n18>.
27. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/309-99-%D0%BF>.

28. Проект нового положення про присвоєння вчених звань 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sites.znu.edu.ua/vchena-rada/1698.ukr.html>.
29. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до заходів щодо економічного та раціонального використання державних коштів, передбачених для утримання органів державної влади та інших державних органів, підприємств, установ та організацій, утворених у встановленому порядку органами державної влади, які використовують кошти державного бюджету» №969 від 25 грудня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/969-2013-p>.
30. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://law.dt-kt.com/?p=4391>.
31. МВФ обновил макроэкономический прогноз развития экономики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.mail.ru/inworld/ukraine/economics/21349913/?frommail=1>.
32. Основні показники фінансового стану за 2004-2015 рр. (I квартал) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/control/ukr/publish/article?&art_id=398672&cat.
33. Основні показники освітньої діяльності 2005-2015 рр. (I півріччя) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minosvita.gov.ua>.

REFERENCES

1. The Law of Ukraine "On Education" Kyiv, the Supreme Council of Ukraine, 1996. 84 p. [in Ukrainian].
2. The Law of Ukraine "On Higher Education". Kyiv, the Supreme Council of Ukraine, 2014. 124 p. [in Ukrainian].
3. The Budget Code of Ukraine. Kyiv, Altera, 2015. 126 p. [in Ukrainian].
4. The Decree of the Cabinet of Ministers "On approving the list of paid services that may be provided by schools, other institutions and educational institutions belonging to the state and municipal property". Available at: <http://crl.dsmu.edu.ua/index.php?itemid=49&id=18/&option=com> [in Ukrainian].
5. Ishina I.V. Modeli finansirovaniya obrazovaniya [Models of financing education]. Ekonomika obrazovaniya, 2003, no. 4, pp. 7-21 [in Russian].
6. Kurbatova M.V. Obrazovatel'noe subsidirovaniye v novom mehanizme finansirovaniya vysshogo obrazovaniya [Educational subsidies in the new mechanism of financing of higher education]. Ekonomika obrazovaniya, 2005, no. 2, pp. 23-40 [in Russian].
7. Naukova ta innovatsiynna diyal'nist' v Ukraini: stat. zb [Research and innovation activity in Ukraine: statistical collection]. Kyiv, Derzh. sluzh. stat. Ukrainy, 2015, 360 p. [in Ukrainian].
8. Niyazova M.V. Problemy ocenki effektivnosti predprinimatel'skoj dejatel'nosti budzhethnykh vuzov [Problems of evaluating the effectiveness of budget business schools]. Universitetskoe upravlenie: praktika i analiz, 2003, no. 3, pp. 68-76 [in Russian].
9. Ohon' T.S.H. Byudzhet osvity: pidsumky i napryamky udoskonalennya [Education budget: results and ways of improvement]. Finansy Ukrainy, 2007, no. 4, pp. 20-27 [in Ukrainian].
10. Semeko G.V. Sdvigi v strukture finansirovaniya vysshogo obrazovaniya [Shifts in the structure of higher education funding]. Ekonomika obrazovaniya, 2004, no. 1, pp. 63-70 [in Russian].
11. Sheval'ye T., Eysher Zh.-Kl. Finansuvannya vyshchoyi osvity: desyat' rokiv zmin [Funding higher education: a decade of changes]. Vyscha shkola, 2005, no. 2, pp. 81-95 [in Ukrainian].
12. Kulikov P.M. Effektivnoye upravleniye finansovymi resursami otrasli obrazovaniya i nauki [Effective management of financial resources of the educational and scientific sector]. Donetsk, Jugo-Vostok, 2009, 198 p. [in Russian].
13. Beljakov S.A. Finansirovaniye sistemy obrazovaniya v Rossii [Funding for the education system in Russia]. Moscow, MAKS Press, 2006, 301 p. [in Russian].
14. Materials of the Summit in St. Petersburg, 2006. Available at: <http://www.g8/summit> [in Russian].
15. Statistical Yearbook 2005. Kyiv, the State Statistics Service, 2006, 682 p. [in Ukrainian].
16. Statistical Yearbook 2010. Kyiv, the State Statistics Service, 2011, 646 p. [in Ukrainian].
17. Statistical Yearbook 2014. Kyiv, the State Statistics Service, 2015, 674 p. [in Ukrainian].
18. The Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2015". Kyiv, the Supreme Council of Ukraine, 2015, 156 p. [in Ukrainian].
19. The Draft Law of Ukraine no. 1577 "On Amendments and recognition of those who have lost force of some legislative acts of Ukraine". Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH17T00I.html [in Ukrainian].
20. The Law of Ukraine no. 76 "On amendments and ceasing to be invalid some legislative acts of Ukraine". Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/76-19> [in Ukrainian].
21. UN Statistical Bulletin 2005. Kyiv, New Generation, 2006, 412 p. [in Ukrainian].
22. UN Statistical Bulletin 2010. Kyiv, New Generation, 2011, 361 p. [in Ukrainian].
23. UN Statistical Bulletin 2014. Kyiv, New Generation, 2015, 402 p. [in Ukrainian].
24. Higher Education in Russia. 2006, no. 1, 4 p. [in Russian].
25. Provisions on licensing certain types of activities. Available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1775-14> [in Ukrainian].
26. Regulations on accreditation of higher education institutions and disciplines in higher education and higher vocational schools. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/978-2001-%D0%BF#n18> [in Ukrainian].
27. The Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the preparation of scientific and pedagogical personnel". Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/309-99-%D0%BF> [in Ukrainian].
28. The new draft of regulations on awarding scientific degrees in 2015. Available at: <http://sites.znu.edu.ua/vchena-rada/1698.ukr.html> [in Ukrainian].
29. The Decree Cabinet of Ministers of Ukraine "On amendments to measures for economical and efficient use of public funds provided for the maintenance of state and other government bodies, enterprises, institutions and organizations established in due course by the public authorities that use state budget no. 969 from December 25, 2013. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/969-2013-n> [in Ukrainian].
30. The Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approving the list of paid services that may be provided by schools, other institutions and educational institutions belonging to the state and municipal property". Available at: <http://law.dt-kt.com/?p=4391> [in Ukrainian].
31. The IMF updated macroeconomic forecast of economic development. Available at: <http://news.mail.ru/inworld/ukraine/economics/21349913/?frommail=1> [in Russian].
32. The main indicators of financial condition for 2004-2015 (first quarter). Available at: http://minfin.gov.ua/control/ukr/publish/article?&art_id=398672&cat [in Ukrainian].
33. Key indicators of educational activities for 2005-2015 (January-June). Available at: <http://minosvita.gov.ua> [in Ukrainian].